הלכה · משנה תורה · מפרשים · משנה למלך · ספר זרעים

משנה למלך על משנה תורה, הלכות שמיטה ויובל

רבי יהודה רוזאניס

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

משנה למלך על משנה תורה, הלכות שמיטה ויובל

רבי יהודה רוזאניס

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/משנה-למלך-על-משנה-תורה-הלכות-שמיטה-ויובל/
הקובץ נוצר ב־18 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
הלכה א 4
פרק ד 4
הלכה יח 4
הלכה כד 4
הלכה כה 4
הלכה כו 5
הלכה כז 6
פרק ה 9
הלכה ו 9
הלכה ז 9
הלכה יא 9
הלכה יג 9
הלכה יד 9
הלכה כ 9
הלכה כא 9
פרק ו 10
הלכה א 10
פרק ז 10
הלכה כב 10
פרק ח 10
הלכה ה 10
הלכה יד 10
פרק ט 10
הלכה א 10
הלכה י 11
פרק י 11
הלכה א 11
הלכה ט 11
פרק יא 12
הלכה א 12
הלכה ב 13
פרק יב 13
הלכה ב 13
הלכה ז 13
הלכה טו 13
פרק יג 13
הלכה ה 13
הלכה י 15

פרק א

הלכה א

מצות עשה לשבות מעבודת הארץ כו'. גרסי' בירושלמי פ"ק דערלה אילן שנטעו בתוך הבית חייב בערלה ופטור מן המעשר ובשביעית צריכה דכתיב ושבתה הארץ וכתיב שדך לא תזרע. גרסינן בתוספתא פ"ב דפאה הנוטע כרם להקדש פטור מן הערלה ומן הרבעי ומן העוללות וחייב בשביעית. והנה דין הערלה פשוט משום דכתיב לכם יצא הקדש שאינו משלכם וכן פסק רבינו בפ"י מהלכות מעשר שני. ודין הרבעי פשוט הוא ג"כ מטעם זה דהא קי"ל כל שפטור מן הערלה אינו חייב ברבעי וכמ"ש רבינו שם. ופטור העוללות ג"כ הוא דבר פשוט לפי שמתנות עניים אינן נוהגין בשל הקדש וגדולה מזו כתב רבינו בפ"ד מהלכות מתנות עניים דין כ"ד יע"ש. אך מאי דתני וחייב בשביעית לא ידעתי טעמא דמילתא. שוב ראיתי בירושלמי ספ"ז דפאה שהביאו תוספ' הלזו ואמרו רבי זעירא בשם רבי יוחנן ושבתה הארץ שבת לה' דבר שהוא לה' קדושת שביעית חלה עליו ורבי חייא בר אבא בעא קומי ר' מנא לאוכלו בלא פדיון אי אפשר דאי אפשר להקדש לצאת בלא פדיון לפדותו ולאוכלו נמצא כלוקח לו קורדום מדמי שביעית א"ל הגזבר מחליפו ביד אחר ע"כ. וכבר הובאה סוגיא זו בירושלמי פ' מקום שנהגו אמתני' דג' דברים עשו אנשי יריחו יע"ש וכעת לא ראיתי לרבינו שהביא דינים אלו דשביעית:

פרק ד

הלכה יח

ואם לאו אסורים כספיחי שביעית. עיין בפירוש המשנה ובמהרימ"ט ח"א סימן פ"ג:

הלכה כד

מצות עשה להשמיט כו'. עיין בהראב"ד פ"ה דעדיות משנה א' דגריס ובה"א אין אוכלין אלא בטובה וכתב דטעמייהו דב"ה משום דגזרי שביעית אטו שאר שבוע כדי שלא יהא אדם רגיל ליכנס בשדה חבירו שלא מדעתו אבל מן התורה ודאי מותר דכתיב והשביעית תשמטנה ונטשתה כו' וכבר הביא הר"ן דברי הראב"ד הללו בפ"ד דע"ז אמתניתין דשם דיש לה גנה או מרחץ יע"ש. (*א"ה עיין במ"ש הרב המחבר) :

הלכה כה

ונוהגת בין בפני הבית בין שלא בפני הבית. מ"ש מרן דרבינו מפרש הא דא"ר בשתי שמטות הכתוב מדבר אחת שמטת קרקעות לאו אשמיטת קרקעות דשביעית כו'. אני

תמיה על מרן דהא אף לר"ת דס"ל דפי' שמטת קרקע הוא יובל מ"מ מודה דשמיטת כספים כולל כל דין השביעית דהיינו חרישה וזריעה וכספים דלגמרי הוקש שביעית ליובל לומר דבזמן שאין היובל נוהג אין שביעית נוהגת מכל וכל ומאי דקאמר שמטת כספים לפי שאין דין זה נוהג ביובל וכ"כ בפ"ק דקידושין (דף ל"ח) . ואפשר היה לומר דס"ל למרן דכי הוקש שביעית ליובל היינו במאי דדמי ליובל משום דביובל חוזרות השדות מלוקח למוכר ושמטת כספים כמו כן מופקעין ממלוה ללוה וקרא דהשמטה שמוט בשמטת כספים מיירי וה"ק בשתי שמטות הדומות זו לזו מיירי קרא בזמן שהיובל נוהג שחוזרת השדות מלוקח למוכר שמטת כספים ג"כ שמופקעים ממלוה ללוה נוהגת אבל חרישה וזריעה בשביעית מעולם לא הוקשה ליובל ונוהגת אף בזמן שאין היובל נוהג. ומה שהביא רש"י מהירושלמי שאין השמטה נוהגת אלא בזמן שהיובל נוהג וההיא רבי היא וכדמוכח בירושלמי פרק בתרא דתרומות ופרק השולח, היה אפשר לדחוק ולומר דהתם נמי בשמטת כספים מיירי. אך המדקדק היטב בדברי הירושלמי יראה דלרבי חרישה וזריעה בשביעית נמי הוקשה ליובל. ומלבד כל זה יש לתמוה דבפ"ק דמועד קטן (דף ב') אמרי' וחרישה בשביעית מי שרי אמר אביי בשביעית בזמן הזה ורבי היא כו'. הרי סוגיית הגמרא מוכחת בהדיא דאליבא דרבי חרישה דשביעית בזמן הזה אינה כי אם מדרבנן וא"כ הדרא קושיין לדוכתה דרבינו מזכה שטרא לבי תרי דגבי פרוזבול פסק כרבי וגבי חרישה וזריעה דשביעית פסק כרבנן דפליגי עליה דרבי דלית להו היקשא:

הלכה כו

כל שהחזיקו בו עולי בבל כו'. תנן בריש פ"ו ממסכת שביעית ג' ארצות לשביעית כל שהחזיקו עולי בבל כו' לא נאכל ולא נעבד וכל שהחזיקו עולי מצרים כו' נאכל ונעבד ע"כ. ופי' הר"ש לא נאכל לאחר שביעית בלא ביעור ולא נעבד בשביעית כו' ונאכל לאחר הביעור וקסבר קדושה ראשונה לא קדשה לעתיד ומ"מ לענין עבודה החמירו דלא נעבד ע"כ. ורבינו בפי' המשנה פירש וענין לא נאכל ולא נעבד שאסור לנו עבודת הארץ ההיא ואם תעבד ע"י אחר אסור לאכול ממה שתוציא ומה שאמר נאכל אבל לא נעבד ר"ל שאינו מותר עבודתה ואם נעבדה יהיה כל הצומח בה נאכל בקדושת שביעית ע"כ ס"ל לרבינו שאין חילוק בין כבוש מצרים לכבוש בבל אלא היכא דנעבדה בשביעית דכבוש בבל אסור באכילה כיון שנעשה באיסור וכבוש מצרים מותר באכילה אבל לעולם צריך לאוכלו בקדושת שביעית ונראה דלרבינו כל מה שתוציא הארץ בכבוש מצרים אינו נאכל לאחר הביעור בין מה שתוציא בהיתר כגון פירות האילן או אם נעבדה בשביעית

דלרבינו פירוש כבוש מצרים יש בו כל דין שביעית. ובסברת הר"ש אני מסתפק במ"ש דכבוש מצרים נאכל לאחר הביעור אם קודם הביעור יש בו קדושת שביעית באכילתה או לא ומן הסברא נראה דאין בו קדושת שביעית כלל דכל דבר שיש בו קדושת שביעית צריך ביעור ודוחק הוא בעיני לחלק בין חיובא דביעור לחיובא דקדושת שביעית אך מפשט דבריו נראה דדוקא לאכול אחר הביעור הקלו בכבוש מצרים אך לשאר דברים לא הקלו ויש בהם קדושת שביעית. אך אליבא דרבינו פשיטא לי דאין חילוק כלל וכיון שיש בו קדושת שביעית אינו אוכל אחר הביעור ובפירקין פירוש דנאכל ואינו נאכל הוא לענין ספיחים כלומר דספיחים שאין איסורם כי אם מדרבנן וכמ"ש בראש הפרק לא גזרו בכבוש מצרים אבל כל שאר דיני שביעית נוהגים בכבוש מצרים ור"ע כתב שפירוש הר"ש הוא עיקר. הן אמת שפי' הר"ש לא יכולתי להולמו מההיא דתנן בפ"ט ג' ארצות לביעור יהודה ועבר הירדן וכו' ועבר הירדן לא היה מכיבוש בבל וכמו שכתב הראב"ד בפירקין אלמא ביעור נוהג אף במה שלא כבשו עולי בבל וצ"ע. ואל תשיבני ממ"ש מרן על דברי הראב"ד דאין אנו יודעים אם כבשו עולי בבל קצת ארצות מעבר הירדן כו' שדברים אלו הם מתמיהים שאם כבשו עולי בבל קצת ארצות מעבר הירדן למה כתב רבינו שעבר הירדן שביעית נוהגת מדבריהם היה לו לומר דבארצות שכבשו עולי בבל יהיה שביעית נוהגת מן התורה אלא ודאי דס"ל דעבר הירדן לא היה מכיבוש בבל ומ"מ נראה דהר"ש ור"ע ס"ל דעבר הירדן היה מכיבוש בבל ודוחק וכעת הדבר צריך אצלי תלמוד. ומדברי הר"ש בפ"ד ממסכת ידים נראה מתחילת דבריו דספוקי מספקא ליה אם עבר הירדן היה מכיבוש בבל אי לא יע"ש ומדברי התוס' בפ"ק דיבמות (דף י"ו) ד"ה עמון נראה דס"ל דעבר הירדן המוזכר בפ"ט ממסכת שביעית היה מכבוש בבל אלא שכתבו דהוא דוקא בארץ סיחון ועוג שלא היתה של עמון ומואב ואף למה שכתבנו עוד בשם ר"ת דס"ל דעבר הירדן דפ"ט היה מכיבוש בבל ובפירוש נאכל ואינו נאכל נראה דס"ל כפי' הר"ש דהיינו נאכל לאחר הביעור שהרי הכריחו ממתניתין דפ"ט דעבר הירדן קדשו עולי בבל אלמא ס"ל דכל מקום שיש ביעור הוא מכבוש בבל והיינו כדברי הר"ש דאילו לרבינו אין להכריח משם דעבר הירדן יהיה מכבוש בבל וכמבואר:

הלכה כז

אבל עמון ומואב ומצרים וכו'. תניא בפ"ק דחגיגה (עלה ג') נמנו וגמרו עמון ומואב מעשרין מ"ע בשביעית כו' ופירש"י נמנו וגמרו והתקינו שהיו ישראל הדרין בעבר הירדן במה שכבשו מסיחון ועוג ארץ עמון ומואב מעשרין עכשיו מ"ע בשביעית שהן היו זורעין בשביעית כדאמרינן לקמן שלא קדשוה עולי גולה בקדושת הארץ ע"כ. ואני

תמיה על זה דהא תנן בריש פ"ו דמס' שביעית וכל שהחזיקו בו עולי מצרים נאכל אבל לא נעבד אלמא לעבודה אף במה שלא היה מכיבוש בבל כיון שהיה מכיבוש מצרים אסור בעבודה ובפ"ק דיבמות (דף י"ו) פי' רש"י גם כן דאף מה שהיה מכיבוש מצרים כיון שלא היה מכיבוש בבל זורעין בשביעית ואי לאו דברי רש"י מסוגיית הגמרא ליכא קושיא כלל מתרי טעמי חדא דאפשר דהאי עמון ומואב לא מיירי בעמון ומואב שנתקדש ע"י כיבוש משה אלא בשאר עמון ומואב שלא טהרו בסיחון ורבים מגדולי המורים סוברים כן וכל שלא היה לא מכבוש ראשון ולא מכבוש שני נעבד בשביעית אף שחייב בתרומות ומעשרות מדרבנן מ"מ לעבודת שביעית אוקמוה אדין תורה מפני תקנת עניים והיינו דתנן בפ"ו דשביעית ומאמנה ולפנים נאכל ונעבד ופשיטא דאיצטריך לאשמועינן במקומות שחייבים בתרומה מדרבנן דאפ"ה בשביעית לא גזרו ולפי זה היה נראה דדוקא בח"ל גמור כגון מצרים ובבל ועמון ומואב שכל אלו לא נתקדשו לא בכיבוש ראשון ולא בכיבוש שני יש חיוב בהם בשביעית במעשרות אבל בכבוש מצרים כיון ששביעית נוהגת בו אף שאינו אלא מדרבנן מ"מ אין תרומה נוהגת בהם בשביעית וטעמא דמילתא הוא משום דכיון דשביעית נוהגת בהם הרי חייב להשמיט מדרבנן כל מה שתוציא הארץ בשביעית דכל דתקון כעין דאורייתא תקון וכיון שכן פטור מן המעשר מטעם הפקר דמהאי טעמא אין מעשר בכיבוש בבל בשביעית וכמבואר וכן נראה מדברי רבינו בפ"ו מהלכות מתנות עניים דין ה' שנת השמטה כולה הפקר כו' ובחוצה לארץ שאין בה שמטת קרקע מפרישין בארץ מצרים ובעמון כו' מתוך דבריו נראה דדוקא בח"ל גמור מפרישין בשביעית מעשר לפי שאין בה שמטת קרקע אבל בשאר ארצות אף שלא היו מכבוש בבל אין מעשר נוהג בהם בשביעית וזהו שלא פירש כיבוש מצרים מה יוציאו בשביעית מ"ע או מע"ש וכן סוריא מה יהיה דינו בשביעית לפי שאלו כיון ששביעית נוהג בהם אין בהם תרומות ומעשרות בשביעית ומה שכתב בתחלת דבריו שנת השמטה כו' כולל כל המקומות ששביעית נוהג בהם בין שיהיה מן התורה או מדרבנן אין בהם תרומות ומעשרות בשביעית ומ"מ קשה לדרך זה הא דאמרינן בחגיגה וביבמות עלה דהך דעמון ומואב הרבה כרבים כבשו עולי מצרים ולא כבשום עולי בבל וקדושה ראשונה קדשה לשעתה ולא קדשה לעתיד לבוא והניחום כדי שיסמכו עליהם עניים בשביעית משמע דאף מה שהוא כבוש מצרים כיון שאינו כבוש בבל חייב במעשר בשביעית. וסבור הייתי לומר דמאי דקאמר כדי שיסמכו לאו משום מתנות איירי אלא הכוונה היא שלא רצו לכובשם כדי שימצאו העניים ספיחים וכן ירקות שאם היו כובשים אלו הארצות הכל היה אסור אך עכשיו שלא כבשום אף ששביעית נוהג בהם מ"מ הספיחים

מותרים ואף אליבא דהר"ש שכתבנו לעיל דאית ליה דמאי דתנן נאכל הוא לאחר הביעור מ"מ נ"ל דמודה לרבינו דספיחים אינם אסורים בכבוש מצרים כיון דאין איסורם כי אם מדרבנן משום עוברי עבירה וכמו שכתב רבינו בכבוש מצרים שהזריעה אינה אסורה כי אם מדרבנן לא גזרו בספיחים. והנה דרך זה מלבד שהוא דוחק בעיני הרואה יראה דברי רבינו בריש הלכות תרומות שכתב כל שהחזיקו וכו' והניחו אותם המקומות שהחזיקו בהם עולי מצרים ולא החזיקו עולי בבל כשהיו ולא פטרום מן התרומה והמעשרות כדי שיסמכו עליהם עניים בשביעית ע"כ. מוכח מדבריו דס"ל דכיבוש מצרים חייב במעשר מדרבנן בשביעית. ולפי זה לא ידעתי למה לא ביאר רבינו בפ"ו מהלכות מתנות עניים דין כיבוש מצרים בשביעית מה יהיה דינו לענין תרומות ועיין במ"ש מהר"ר דוד עראמה ז"ל בריש הלכות תרומות ודוק. ועוד נ"ל דאף דנימא דעמון ומואב הוא מכיבוש מצרים אין להכריח משם שהותרה הזריעה דאף שאסור בעבודה מ"מ כל מה שתוציא הארץ בשביעית חייב במעשר אלא שנחלקו אם מפרישין מעשר עני או מעשר שני ונמנו וגמרו שיהיו מפרישים מעשר עני משום דהרבה כרכים לא כבשום עולי בבל כדי שיסמכו עליהם עניים בשביעית בלקט שכחה ופאה ומעשר עני אבל אה"נ שהזריעה אסורה בהם ולאו הא בהא תליא. וראיתי למרן שכתב מתוך מחלוקת ר"ט וראב"ע מתבאר שמותר לזרוע בשביעית. ולא ידעתי מהיכן הוא הביאור הזה ואם היינו אומרים שחיוב המעשר בשביעית תלוי בקדושת שביעית שכל מקום ששביעית נוהג אין בו חיוב מעשר בשביעית היו דברי מרן ז"ל באים על נכון דכיון דאליבא דכ"ע חייבים במעשר ש"מ דאין שביעית נוהג. אך כבר כתבנו לעיל דמסוגיית הגמרא ומדברי רבינו בריש הלכות תרומות נראה דכיבוש מצרים חייב במעשר בשביעית ועיין במ"ש רבינו בפ"ד ממסכת ידים משנה ג' והמעיין בדבריו יראה דס"ל דכ"מ דהשמטה נוהגת אין בו מעשר בשביעית וכמ"ש בהלכות מתנות עניים וכעת הדבר צריך אצלי תלמוד. וממ"ש הר"ש ג"כ במתני' דידים יש להוכיח דס"ל דכל מקום שהשביעית נוהג אין בו תרומות שכתב אין זה עמון ומואב כו' שאפילו את"ל שלא כבשום עולי בבל ע"כ שביעית נוהג בהן כו' משמע דס"ל דכ"מ דשביעית נוהג אין בו מעשר בשביעית. אך מדברי התוס' בפ"ק דיבמות נראה דס"ל דאף כבוש מצרים חייב במעשר בשביעית וכל זה יראה המעיין כשידקדק במה שהקשה ר"ת וממה שתירץ עלה דהך דעמון ומואב יע"ש:

פרק ה

הלכה ו
אבל סך הוא את השמן כו'. תניא בתוספתא פ"ק דדמאי הביאה הר"ש שם שמן של שביעית נותנין אותו לגרדי ואין נותנין אותו לסורק:

הלכה ז
שמן של שביעית אין חוסמין בו תנור כו'. עיין לעיל פי"א מהלכות תרומות שיש ללמוד משם לשביעית:

הלכה יא
וכל שאינו מיוחד כו' הרי הוא תלוי במחשבתו. עיין מהרימ"ט ח"א סי' פ"ג ובמ"ש התוס' פרק בא סימן (דף נ"א) ד"ה אלא ודוק:

הלכה יג
ואין מאכילין אותם לא לעכו"ם ולא לשכיר. גרסינן בתוספתא פ"ז דשביעית אין מוכרין ואין לוקחין מן העכו"ם ומן הכותי פירות שביעית אחרים אומרים מוכרים לכותי עד ארבע איסרות ע"כ. ועיין במבי"ט ח"א סי' נ"א ודו"ק:

הלכה יד
אין ב"ד פוסקין לאשה פירות שביעית. ירושלמי ר"פ שני דייני גזירות:

הלכה כ
מרחץ שהוסקה כו'. מ"ש מרן ועי"ל דלכתחילה נמי מותר כו' קשה דא"כ למטה שכתב רבינו תנור שהסיקוהו בתבן או בקש למה יוצן הא אין לך צורך אדם כמו זה לאפות ולבשל יותר ממרחץ ומשום קושיא זו הוצרך למטה להביא דברי הר"י קורקוס ודחק טובא לחלק בין זה לזה וצ"ע. ומ"ש הראב"ד ואם אדם חשוב הוא לא ירחוץ דחנם דידיה כשכר דמי. מצינו כיוצא בזה בפרק כל הצלמים דאמרינן שלא בטובת ר"ג כבטובת אחרים דמי ודו"ק (*א"ה עיין במ"ש הרב המחבר בהלכות ע"ז):

הלכה כא
והקור קדושת שביעית חלה עליו. עיין בפ"ג מהלכות טומאת אוכלין דין י':

פרק ו

הלכה א

אין עושין סחורה בפירות שביעית. הרמב"ן מנאה במנין העשין סי' ג' משום דכתיב והיתה שבת הארץ לכם לאכלה ולא לסחורה ולאו הבא מכלל עשה עשה והעושה סחורה ביטל עשה זה. ומ"ש ואם רצה למכור מעט כו' הר"ן בפרק ד' דע"ז אמתניתין דשיש לה גנה או מרחץ נהנין מהן שלא בטובה כתב דאם מוכר בשביל טובת הנאה פורתא שרי דכה"ג לאו סחורה מיקרי שאין זה כענין מקח ע"כ:

פרק ז

הלכה כב

מין במינו בכל שהוא. גרסי' בתוספ' פ"ד דדמאי מצרפין פירות ערב שביעית כדי שירבו על פירות שביעית לפוטרן מן הביעור ועיין במבי"ט ח"א סי' נ"א ודוק:

פרק ח

הלכה ה

היוצר מוכר חמש כו'. הרב תי"ט תמה על רבינו דהשמיט בבא דאם הביא יותר מכאן מותר. וכבר כתב רבינו דין זה לעיל פ"ד דין כ"ד יע"ש:

הלכה יד

אבל מי שהוא חשוד כו'. גרסי' בתוספ' דשביעית פ"ו אין מוכרין פירות שביעית לחשוד על השביעית אלא מזון ג' סעודות בד"א בדבר המתקיים אבל דבר שאינו מתקיים אפילו מאה סעודות מותר:

פרק ט

הלכה א

מצות עשה להשמיט המלוה בשביעית כו'. גרסי' בת"כ פרשת בהר סיני בשנת היובל הזאת זו מוציאה עבדים ואין השביעית מוציאה עבדים והלא דין הוא ומה אם היובל שאינו משמט כספים מוציא עבדים השביעית שמשמטת כספים אינו דין שתוציא עבדים ת"ל בשנת היובל הזאת זו מוציאה עבדים ואין השביעית מוציאה עבדים ק"ו ליובל שישמט כספים ומה אם השביעית שאינה מוציאה עבדים משמטת כספים יובל שהוא מוציא עבדים אינו דין שישמיט כספים ת"ל וזה דבר השמטה שביעית משמטת כספים

ואין היובל משמט כספים והיובל מוציא עבדים ואין שביעית מוציא עבדים ע"כ. ובזאת הברייתא שייכא הקושיא שהקשינו לעיל דלמאי איצטריך קרא דווזה דבר השמטה למעט יובל מהשמטת כספים הא מדאיצטריך קרא למעט השביעית מהוצאת עבדים למדנו דאין היובל משמט כספים דאי לאו הכי לא איצטריך קרא דהא ליכא ק"ו והתירוץ הוא כמו שתירצנו לעיל בברייתא הקודמת דון מינה ואוקי באתריה. (*א"ה תמצאנו בדברי הרב המחבר הלכות חמץ ומצה יע"ש):

הלכה י

המלוה את חבירו והתנה עמו שלא תשמטנו כו'. כתב מרן הב"י ח"מ סימן ס"ז בשם הרב רבינו שלמה בן אדרת שאף במקום שנהגו לכתוב בשטרותיהם ע"מ שלא תשמטנו בשביעית אם בשטר א' לא נכתב תנאי זה לא אמרינן כמאן דנכתב דמי כמו שאנו אומרים בדרישת לשון הדיוט ונתן טעם לחלק ביניהם. כתב הסמ"ע דהחילוק הוא משום דהלוה יאמר דהמלוה רצה לקיים מצות שביעית כו'. ואין ספק שלא ראה תשובת הרב רבינו שלמה בן אדרת במקומה כי שם ביאר הטעם דשאני הכא דסמיא בידיה לכתוב פרוזבול אבל אותם השנויים בסימן מ"ב אותם התנאים הם תלויים בשעת מעשה. ועיין מהרש"ך ח"א סימן י' מהרי"א סימן רל"ה מהרשד"ם חה"מ סימן ס"א:

פרק י

הלכה א

מצות עשה לספור שבע שנים וכו'. והיו מברכין על ספירתם כ"כ התוספות מנחות (דף ס"ה) ד"ה וספרתם:

הלכה ט

ודין בתי ערי חומה. יש להסתפק אם הוא דוקא לדיני בתי ערי חומה שהזכיר רבינו לקמן פי"ב ונפקא מינה שמצורע משתלח מהם אף בזמן הזה דהא קי"ל דטהרת מצורע נוהג שלא בפני הבית כמ"ש רבינו פי"א מהלכות טומאת צרעת דין ו' וכן נראה מדברי רש"י פ"ק דברכות (דף ה') והתוס' שם חלקו עליו וס"ל דבזמן שאין היובל נוהג ליכא קדושה בבתי ערי חומה והרשב"א ז"ל בחידושיו קיים דברי רש"י יע"ש:

פרק יא

הלכה א

שנאמר והארץ לא תמכר לצמיתות. עיין במ"ש הרמב"ן בפי' התורה ובמנין המצות סי' רכ"ז. וכתב הרב בעל החינוך שאם מכרו שניהם לוקין אע"פ שלא הועילו מעשיהם. ולא ידעתי מנ"ל דהא רבינו כתב בפ"ו מהלכות בכורות דכל שמעשיו אינם מועילים אינו לוקה וכ"כ הרב גבי מעשר בהמה שאינו לוקה על המכירה וכן נראה שהוא דעת רבינו שהרי לא הביא לאו זה בפי"ט מהלכות סנהדרין. כתב הנ"י פרק הזהב דלא מהני הנאה ביובל לומר ע"מ שלא תחזירנו יובל כדאמרינן בשביעית וטעמא דאין לו זכות להתנות עליה משום דאינה שלו שהיא קדש לה' דכתיב כי לי כל הארץ יע"ש. נסתפקתי במוכר שדהו בזמן היובל אם יכול הלוקח לחפור בה בורות שיחין ומערות או דילמא אינו יכול לשנותו לפי שלא מכר לו אלא אכילת פירות. וראיתי לרבינו פכ"ג מהלכות מכירה שכתב דהקונה לזמן קצוב בונה והורס ועושה בכל זמנו הקצוב כמו שעושה הקונה קנין עולם. והנראה מדברי הראב"ד וה"ה שם דפשיטא להו דקונה בזמן שהיובל נוהג דעושה בשדה כל חפצו אע"פ שידוע שתחזור הקרקע לבעליה ביובל וס"ל דרבינו דימה המוכר לזמן קצוב למוכר בזמן שהיובל נוהג. ואני תמיה על זה מהא דאמרינן בירושלמי ס"פ השולח קנה שדה ביובל ר' אילא אמר קנה קרקע ר' אבא בר ממל אמר לא קנה קרקע מתיב רבי אבא בר ממל לרבי אילא על דעתך דאת אמר קנה קרקע יחפור בה בורות שיחין ומערות א"ל התורה אמרה ושב לאחוזתו בעינו ע"כ. נתבאר מזה דלכ"ע הקונה בזמן שהיובל נוהג אין הלוקח משנה אותו משום דכתיב ושב לאחוזתו דומה למה שדרשו גבי עבד עברי דכתיב ושב למשפחתו למוחזק שבמשפחתו ומש"ה אמרינן דאין עבד עברי כהן נרצע משום דבעינן ושב למשפחתו כלומר כמו שהיה מקודם ה"נ גבי שדה בעינן שישוב לאחוזתו כמו שהיה מקודם. וא"ת דבפרק יש נוחלין (דף קי"ב) הקשו למאן דבעי למילף דירושת הבעל מן התורה מדכתיב ואלעזר בן אהרן מת ויקברו אותו בגבעת פנחס בנו וכי מנין לפנחס שלא היה לו לאלעזר דדילמא פנחס זבן מזבן ותירצו פנחס דזבן מזבן לא מצית אמרת דא"כ נמצאת שדה חוזרת ביובל ונמצא צדיק קבור בקבר שאינו שלו. ואי אמרת דמוכר שדה אינו יכול לשנותו לפי שלא מכר לו כי אם אכילת פירות תיפוק ליה דשדה דזבן פנחס לא היו יכולים לקבור בו לאלעזר דאין לך שינוי גדול מזה דהא כשחוזר אינו יכול לפנותו. הא לא קשיא משום דאפשר דברשות בעל השדה היה שיוכל לעשותו בית הקברות ומש"ה הקשו דכיון שחוזר ביובל נמצא

צדיק קבור בקבר שאינו שלו דלענין חזרה דיובל לא מהני תנאה דמלבד דאיכא איסור אין מעשיהם מועיל:

הלכה ב

והמוכר שדהו לס' שנה כו'. בפרק האומנין (דף ע"ט) :

פרק יב

הלכה ב

ואין הקרובים פודין אותה כו'. עיין בהרא"ם פרשת בהר ד"ה ובכל ארץ ובסדר צדה לדרך שם ובלח"מ פ"ב מהלכות עבדים:

הלכה ז

הגיע יום י"ב חודש וכו'. עיין בהרלנ"ח סימן קל"ד:

הלכה טו

מה ביאתן בימי יהושע כו'. לא נתבאר בדברי רבינו קידוש זה דבתי ערי חומה במה היה ורש"י בפרק בתרא דערכין (דף ל"ב) כתב דקדשום בשתי תודות ובשיר וב"ד מהלכין דומיא דמאי דאמרינן בפרק ב' דשבועות (דף י"ד) אך רש"י שם (דף י"ו) ד"ה וקדשום כתב לא פורש לי במה מקדשים ערי א"י וכבר הביאו התוספות דברי רש"י הללו בערכין ד"ה וקדשו ועיין במ"ש התוספות פ"ב דשבועות (דף ט"ו) ד"ה ויוצא. כתב מהרימ"ט חי"ד סימן ל"ז דבימי עזרא לא קדשו ערי חומה חוץ מאותם שהיו מוקפות חומה מימות יהושע בן נון יע"ש:

פרק יג

הלכה ה

ומפי השמועה למדו וכו'. כתב הר"ב החינוך שאם שינה לוקה ונסתפק כמה יהיה שיעור השינוי שיתחייב עליו. אך דעת רבינו הוא שאינו לוקה שהרי לא מנאו בפי"ט מה' סנהדרין. ומ"ש רבינו וכן בשאר ערי ישראל נראה שדין זה אינו תלוי במוקף חומה אלא כל ערי ישראל אסור לשנותם. וראיתי לרש"י בפ"ב דשבועות עלה י"ו עלה דההיא דאמרי' כל שתעלה בידך מסורת מאבותיך שמוקפת חומה מימות יהושע בן נון כל מצות אלו נוהגות בה שכתב מצות בתי ערי חומה ושלוח מצורעים ושאין עושין מגרשיהן שדה ע"כ. ולכאורה נראה דס"ל שדין זה דאין עושין מגרש שדה אינו אלא במוקף חומה ולא ידעתי מנין לו. ודע דהא דלא תנינן חלוקה זו בפ"ק דכלים גבי עשר קדושות הם הוא

משום שדין זה אינו משום קדושה אלא משום ישוב א"י והתם לא תני אלא הדברים שהם משום קדושה וזה מבואר. ודע דבפרק לא יחפור עלה דמתניתין דמרחיקין את האילן מן העיר כ"ה אמה פריך בגמרא ות"ל דאין עושין שדה מגרש כו' ואם כדברי רש"י דדין זה אינו נוהג כי אם בבתי ערי חומה מאי פריך אימא דמתני' איירי בשאר ערי ישראל דלאו ערי חומה נינהו וכי תימא לרבינו נמי תיקשי דאימא דמתני' איירי בח"ל הא ליתא דודאי מהני' לא איירי כי אם בא"י דהא משום נוי העיר הוא טעמא דמתני' וכן כתב הטור סי' קנ"ה אך לרש"י קשה וצ"ע וכן קשה לרש"י מסוגיא דפ"ב דמכות עלה י"ב וצ"ע ונראה דס"ל דשאני ערי הלוים דכתיב בהו קרא דלא ימכר ולוים לית להו ערי חומה וכדאיתא בערכין עלה ל"ג יע"ש. עוד ראיתי בסוגיא זו דאמרינן דדין זה דאין עושין מגרש שדה הוא דוקא בזרעים אבל אילנות עבדינן ורבינו לא הזכיר חילוק זה ולא ידעתי למה. ואי משום דס"ל כתירוצא קמא דמתני' איצטריך לרבי אליעזר הא ליתא דהא בפ"י מהלכות שכנים הביא משנה זו כצורתה ואם משנה זו אתיא כרבי אליעזר לא היה לו להביא משנה זו דאינה הלכה ומשנה זו לסברת רבנן אין מקום ליישבה אם לא שנחלק בין זרעים לאילנות וא"כ הדרא קושיין לדוכתא דאיך לא חלק בין זרעים לאילנות וצ"ע. כתב הרב בעל תיו"ט בפרק בתרא דערכין דמדברי ר"ע נראה דסובר דר"א לפרושי אתא ולא לאיפלוגי וכו' יע"ש ודבריו תמוהים דמלבד דהתם בגמרא אמרינן דכ"ע מיהא בדלוים לא משנינן משמע דבערי ישראל איכא מחלוקת וכמ"ש מהר"י חאגיז ז"ל שם עוד הדבר מפורש בפרק לא יחפור עלה דמתני' דמרחיקין את האילן מן העיר כ"ה אמה דבשאר ערי ישראל הוא מחלוקת ר"א וחכמים ופשוט הוא. עוד ראיתי באותה סוגיא דפרק לא יחפור דאמרינן לא צריכא לר"א דאמר עושין שדה מגרש ומגרש שדה וזה תימא דפרק בתרא דערכין תנן אמר ר"א במה ד"א בערי הלוים אבל בערי ישראל עושין שדה מגרש ולא מגרש שדה וכו' הרי דאליבא דכ"ע אף בערי ישראל אין עושין מגרש שדה ואילו מסוגיא דפרק לא יחפור מוכח דלר"א עושין מגרש שדה דהא ממתני' מוכח דלהלן מכ"ה אמה מן העיר נוטעין אילנות ועושין המגרש שדה וחפשתי בכל הנוסחאות ומצאתי נוסחת מתני' דערכין כמו שכתבתי ולא ראיתי לשום אחד ממפרשי המשניות שנתעוררו בזה וצ"ע וראיתי להרב בעל קרבן אהרן בפ' בהר שכתב עושים שדה מגרש ירצה עושים שדה מהמגרש שמוסיפים בישוב אבל לא מגרש מהשדה שהוא ממעט את הזריעה ע"כ כללו של דבר דר"א לא חייש לנוי בשאר ערי ישראל אלא לישוב ובזה ניחא סוגיא דפרק לא יחפור:

הלכה י

כל שבט לוי מוזהרין שלא ינחלו בארץ כנען. כתב הסמ"ג לאוין סי' רע"ו דלעתיד לבא נוטלין חלק בארץ שנאמר שער לוי אחד כדאיתא בפרק יש נוחלין (דף קכ"ב). ומ"ש רבינו וכן לוי או כהן שנטל חלק בבזה לוקה תימה דבפי"ט מהלכות סנהדרין לא מנה לאו זה בכלל הלוקין. והר"ב החינוך סימן תקי"ד כתב שאין לוקין על לאו זה לפי שאפשר לעבור עליו מבלי מעשה וניתן להשבון וצ"ע. מ"ש מרן ע"ד הראב"ד ואני אומר שאין זו השגה כו' דבריו תמוהים דטעמא דסוריא שאין בה תרומות ומעשרות הוא לפי שכבשוה קודם שתכבש כל ארץ ז' עממין הא אילו נכבשה אח"כ היה לה דין א"י לכל דבר כמ"ש רבינו בריש הלכות תרומות ואילו הכא תליא טעמא בארץ שנכרתה עליה ברית לאבות אבל שאר כל הארצות נוטלין חלק בביזה ואין חילוק בהם וא"כ שפיר קא מתמה הראב"ד דא"כ לא יטלו בהם תרומות ומעשרות ולמה איצטריכו למעט סוריא משום דהוי כיבוש יחיד תיפוק ליה שאינה מז' עממין וא"כ יש לכהנים חלק בהם ומש"ה אינן נוטלין תרומות ומעשרות וצ"ע. ועוד אני תמיה שנראה מדבריו שהבין בדעת הראב"ד דכ"מ שנוטלין חלק אין בה חיוב תרומה כלל לפי שהיא תחת חלק הארץ. וחס ליה להראב"ד ז"ל לומר זה כי מה שתלה הכתוב בחלק הארץ הוא דוקא הנתינה לכהן אבל איסור טבל אינו תלוי בחלק הארץ וזהו שכתב הראב"ד א"כ לא יטלו דדוקא מהנתינה לכהן הוא שהוקשה לו לפי שהיא תחת חלק הארץ וא"כ מאי שיאטיה דסוריא הכא שאין בה חיוב תרומה כלל והיינו לפי שלא נתקדשה והדברים הם פשוטים לדעתי (*א"ה עיין במ"ש הרב המחבר בס' דרשותיו בדרך הקדש) :